

YU ISSN 0027-8084
UDK 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXIII/3—4

БЕОГРАД
2000

Digitized by Google

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXXIII

Св. 3–4 (2000)

САДРЖАЈ

Граматика и нормативистика

Каже се: <i>СЕО ПОРЕД ЊЕ</i> , али не и: <i>*УСТАО ПОРЕД ЊЕ</i> ; зашто? (МИЛКА ИВИЋ)	185
О граматичко-семантичким проблемима исказа <i>сјало ми је до некога / до нечега</i> (ЕГОН ФЕКЕТЕ)	188
Белешке о категорији јединичности у српском језику (БОГДАН Л. ДАБИЋ)	198
Репартиција и конкуренција наставака генитива множине именица женског рода са сугласничком скупином на крају основе (БРАНИСЛАВ ОСТОЈИЋ)	204
Суфикс <i>-ист/а/</i> у српском стандардном језику (БОЖО ЋОРИЋ)	211
О краћењу дужина првих компонената именичких сложеница у српском језику (СТАНИМИР РАКИЋ)	236
<i>Лейлици</i> или <i>леј(ј)елица?</i> (За чвршће критеријуме нормирања) (МИЛАН ШИПКА)	244
Неједнаки облици једног глагола (<i>жвакајти/жвајтајти</i>) (АСИМ ПЕЦО)	254

Лексикологија и семантика

Експресивна лексика у најновијем омладинском жаргону и у савременом српском језику (социolingвистички аспекти употребе и развоја) (СТАНА РИСТИЋ)	257
<i>Ошћи до кумине куће</i> (ПРВОСЛАВ РАДИЋ)	273

Историја књижевног језика

Настанак и структура српског књижевног језика (БРАНКИЦА ЧИГОЈА)	279
---	-----

Етимологија и ономастика

<i>Приче</i> (НЕДЕЉКО БОГДАНОВИЋ)	295
---	-----

Прикази

Данко Шипка, <i>Основи лексикологије и сродних дисциплина</i> (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	301
<i>Правойс српскога језика — Приручник за школе</i> (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	307
Иван Клајн, <i>Лингвистичке студије</i> (Партенон, Београд, 2000) (БОРБЕ ОТАШЕВИЋ)	318
Ранко Бугарски, <i>Лица језика (социolingвистичке теме)</i> (ВЛАДО ЂУКАНОВИЋ)	321

<i>Симпозиј о босанском језику и поводом њега</i> (БРАНИСЛАВ БРБОРИЋ)	326
Из савремене руске србистике (В. П. Гудков, <i>Славистика. Србистика</i> . Москва, МГУ, 1999) (СРЕТО ТАНАСИЋ)	333
О <i>Речнику</i> Милоша Московљевића (ЕГОН ФЕКЕТЕ)	338
Отворена књига (Милан Шипка, <i>Зашто се каже?</i> , Популарна лингвистика 3, ЦПЛ Београд / Прометеј, Нови Сад 1998, 272) (БРАНКИЦА ЧИГОЈА)	343
Библиографија	
Библиографија радова из морфологије и творбе речи (1950–2000) (МИЛИЦА РАДОВИЋ-ТЕШИЋ и ВЕСНА ЛОМПАР)	345
Прилози	
Видови диференцијације између говора и књижевнојезичке норме (БЛАЖО МИЛИЋЕВИЋ)	381
Нове и незабележене речи — грађа (II) (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ)	387

АСИМ ПЕЦО
(Београд)

НЕЈЕДНАКИ ОБЛИЦИ ЈЕДНОГ ГЛАГОЛА (ЖВАКАТИ/ЖВАТАТИ)

У чланку се анализирају нормативни аспекти конкурентних облика презент глагола *жвакайи/жвайайи*.

Ријеч је о глаголу *жвакайи* чији презент (садашње вријеме) може да гласи: *жвачем-жвачеш* (као код глагола *скакайи-скачем*) или по обрасцу *мејайи-мећем*, тј. *жваћем-жваћеш*. У основи је „stcslav. *žvati*, *žvŕ*“, на које су додати „deminutivni glagolski sufiksi“ *-кайи*, и *-йайи*¹: одатле: *жвакайи* и *жвайайи*.

Вук, у Рјечнику из 1852, има: „*жвакайи*, *жвачем* (особито у Сријему) *vide* *жватати*“, а под *жватати* има: „*жвайайи*, *жваћем*, v. impf. *kauen*, *mando*“.

Дакле, још је Вук констатовао несагласност облика инфинитива и промјене: *жвакайи-жваћем-жваћи-жваћући* и *жвайайи-жваћем...*, то јест по обрасцу глагола типа *мејайи-мећем*, а не по обрасцу глагола *скакайи-скачем*².

Овај несклад између инфинитива (на *-кайи*) и промјене (на *-йайи*: *жвакайи-жваћем-жваћи-жваћући*) налазимо у већини говора Босне и Херцеговине, Црне Горе, а, видјели смо, Вук је констатује за говоре Срема.

Правопис српскохрватског језика, из 1960, даје и облике са *-ч* и облике са *-ћ* као исправне: „*жвакайи*, *жвачем* и *-ћем* (тип *викати*), императ. *жвачи* и *-ћи*, прил. сад. *жвачући* и *жваћући*“. Дакле, обје форме: и са *-ч* и са *-ћ* као равноправне у књижевном језику. Истина, код глагола *жвайайи* дају се само облици *жваћем*, *жваћи*, али се и његова промјена веже за гл. типа *викайи*, који има *вичем...*

Тако је и код изведених глагола: *нажвакайи се*, *нажвачем се* и *-ћем се*, *пожвакайи*, *пожвачем* и *пожваћем*; паравно, ту је: *пожвайайи*, *пожваћем* (са напоменом, да има промјену по обрасцу гл. типа *викати*). Тако је и код: *прежвакайи* и *прежвайайи*, *прожвакайи* и

¹ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. II, JAZU, Zagreb, 1973, s. v. *žvakati*.

² Вук Ст. Караџић, *Српски рјечник*, Нолит, Београд, 1969. s. v.

*ѣрожвайтийти, ражжвакайти, ражжвайтийти, сажжвакайти и сажжвайтийти*³. Дакле, Правопис из 1960, прихвата и облике са -ч-, и облике са -ћ- као стандардне.

У Правопису српскога језика Матице српске, из 1993, имамо: „*жвакайти, жваћем* (жватати–жваћем, жвакати–жвачем); облици *жвайтийти* и *жвачем* изашли су из употребе, бар у српском изразу“⁴.

У Правопису босанскога језика Сенахида Халиловића (Сарајево 1995) имамо: „*жвакайти, през. жваћем, гл. прид. рад. жвакао, гл. прил. сад. жваћући*“. А под жватати имамо: „*жвайтийти в. жвакайти*“. Ту је и: *ѣрежжвакайти, ѣрежжваћем; ѣрожжвакайти, ѣрожжваћем; сажжвакайти, сажжваћем*...⁵

У Хрватском правопису, од загребачког ауторског колектива, имамо: *жвакайти–жвачем*⁶. Тако је и у Рјечнику хрватскога језика од Вл. Анића⁷.

У Рјечнику хрв. или срп. језика, који је издала Југославенска академија знаности и умјетности, имамо: *жвакайти, жвачем* и *жвакам*, упућује се на *жвайтийти*, гдје имамо: *жваћем* и *жваћам*⁸.

У Речнику српскохрватскога књижевног језика, издање Матице српске и Матице хрватске, имамо: *жва́кайти, жва́чѐм* и *жва́ћѐм*. Потврде за садашње вријеме, са фонемом -ч-, имамо из дјела М. Крлеже: Тај човјек *жваче* лажи као папига године —, и један прил. времена садашњег, из дјела Д. Шимуновића: Дјеца се ваљала по поду *жвачући* смокве —. Под *жва́йтийти* имамо *жва́ћѐм* из дјела Љубомира Ненадовића: Ко много гута, мало *жваће* —⁹.

Као што нам наведени примјери показују, однос *жва́кайти–жва́чѐм* имамо, претежно, у хрватским крајевима, односно, по хрватским правописима и рјечницима. Однос: *жва́кайти–жва́ћѐм* имамо по српским правописима и рјечницима, са овим се слаже и Правопис босанскога језика од С. Халиловића.

Говори Црне Горе знају за облике: *жвакайти–жваћем* (Загарац, Колашин). У Црмници је: *жваћайћ, сажжваћа* (ћ- из презента).

У Херцеговини, колико су моје информације тачне, имамо однос: *жвакайти — жвачем* и *жваћем*. У облицима сложених глагола: *ѣрежжвакайти, ѣрожжвакайти, сажжвакайти*..., рекло би се, преовлађују облици са -ч-: *ѣрежжвачем, ѣрожжвачем, сажжвачем*... Нису потпуно не-

³ *Правопис српкохрватскога књижевног језика*. Матица српска — Матица хрватска, Нови Сад — Загреб, 1960, s. v.

⁴ *Правопис српскога језика*, Матица српска, Нови Сад 1993, s. v.

⁵ Senahid Halilović, *Pravopis bosanskoga jezika*, Preporod, Sarajevo 1996, s. v.

⁶ Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš, *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb 1996, s. v.

⁷ Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 1996, s. v.

⁸ *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, knj. XXIII, 1975–76, s. v.

⁹ *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књ. II, Матица српска, Нови Сад — Матица хрватска, загреб, 1967, s. v.

познати ни облици са наставком *-ћайћ(и)*, као и промјена по обрасцу глагола *моћайћи-моћам*, тј. *жваћайћи-жваћам*, односно: *жвакаћи-жвакам*, тј. по обрасцу глагола типа *сликајћи-сликам*.

На основу изнесеног могло би се закључити да је инфинитив на *-ћайћи* скоро нестао из употребе; да се његов презент одржао и приклонио промјени глагола на *-кајћи*, *жвакајћи*, тако се овај глагол, глагол на *-кајћи*, јавља, у стандардном језику, са двојаким презентом: *жвачем* и *жваћем*, као што га прихватају неки од наведених правописа.¹⁰ Мислим да би требало тако да се и одржи. Презент овога глагола на *-кам*: *жвакајћи-жвакам*, припада дијалекатској морфологији, исто онако као што употреба глагола на *-ћайћи*: *жваћайћи-жваћам*, не спада у морфологију стандардног језика.¹¹

Резюме

Асим Пецо

НЕОДИНАКОВЫЕ ФОРМЫ ОДНОГО ГЛАГОЛА (ЖВАКАТИ-ЖВАТАТИ)

Анализирају названне глаголы, автор делает вывод, что глагол *жваћайћи* почти вышел из стандартного употребления и что его настоящее время приспособилось к спряжению глагола *жвакајћи*. Таким образом глагол *жвакајћи* получил в стандартном языке двойкие формы настоящего времени: *жвачем* и *жваћем*.

¹⁰ До сличног закључка дошао је и Б. Милановић (у чланку „Суйлейивне“ основе глагола жвакати, звиждукати, гуритати и гугутати, Јужнословенски филолог XXX, стр. 407–422): „Од два лика овог глагола, *жвакајћи/жваћайћи*, несумњива [је] и све изразитија фреквентност лика са елементом *к*, који, у књижевном језику, има и облике од презентске основе *жваће*... Нема сумње да глагол *жвакајћи* преовлађује не само у књижевном већ и у народном језику“ (стр. 415).

¹¹ У роману Тихи дон, од М. Шолохова, превод М. Московљевића (Просвета, Београд 1966) имамо *жваћайћи*, *жваћео*: „Он је уморно затворио очи, *жваћео* хлеб и плувао црну *прежвајтану* кашу“ (књ. I, стр. 425) и: „Лихачев је гурао набубреле пупољке у уста и *жваћео* их ...“ (књ. II, стр. 209) ... како ћу онда *жваћайћи* хлеб — (књ. II, 729, мада у другој књизи има потврда и за облике гл. жвакати: *жвакајћи*, II, 709, али: *жвајћео* је, II, 607).